

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.41>

WSPÓŁUDZIAŁ W FAŁSZOWANIU OFICJALNEGO DOKUMENTU: ASPEKTY TEORETYCZNE

Alina Plotnikova

*kandydat nauk prawnych, docent, docent Katedry Dyscyplin Prawa Państwowego,
Prawa Karnego i Procesu Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego
imienia H.S. Skovorody, adwokat (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-0652-7316

advokatpg@ukr.net

Adnotacja. Artykuł dotyczy teoretycznych aspektów kwalifikacji fałszowania oficjalnego dokumentu popełnionego we współudziale.

Wojna przeciwko Ukrainie stworzyła nowe realia, w których pojawiają się również nowe formy działalności przestępczej związane z sytuacją wokół możliwości wyjazdu mężczyzn w wieku poborowym za granicę. Autor zwraca uwagę na niejednoznaczną praktykę kwalifikowania działań osób, które zgodziły się na sporządzenie dokumentów uprawniających do wyjazdu za granicę przez mężczyzn w wieku poborowym.

Niejednoznaczne praktyki mogą prowadzić do nieufności do wymiaru sprawiedliwości jako całości i skutkować unieważnieniem orzeczeń sądowych.

Celem artykułu jest ujawnienie problemów pojawiających się w praktyce dotyczących oceny prawnej działań związanych z fałszowaniem i wykorzystywaniem świadomie sfalszowanych dokumentów oraz sformułowanie propozycji ich rozwiązania.

Jednym z takich problemów autor uważa niedoskonałość instytucji współudziału, który w obecnej wersji nie pozwala na dokładną ocenę prawną działań osób, które zgadzają się na produkcję fałszywych dokumentów, przyznanych prawo do wyjazdu poza Ukrainę.

Wyciągnięto wnioski o celowości przemyślenia instytucji współudziału.

Słowa kluczowe: współudział, rodzaje współników, formy współudziału, kwalifikacje, współnik, podżegacz, organizator, wykonawca.

COMPLICITY IN COMMITTING FORGERY OF AN OFFICIAL DOCUMENT: THEORETICAL ASPECTS

Alina Plotnikova

*PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State Law Disciplines,
Criminal Law and Process of Kharkiv National Pedagogical University
named after G.S. Skovoroda, advocate (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-0652-7316

advokatpg@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the theoretical aspects of the qualification of forgery of an official document committed in complicity.

The war against Ukraine has created new realities in which there are new forms of criminal activity related to the situation around the possibility of men of military age leaving abroad. The author pays attention to the ambiguous practice of qualifying the actions of persons who have agreed to produce documents that allow men of military age to travel abroad.

Ambiguous practice can lead to distrust of the justice system as a whole and lead to the cancellation of court decisions.

The article is aimed at disclosing the problems that arise in practice regarding the legal assessment of actions related to the forgery and use of deliberately forged documents, and the formation of proposals for their solution.

One of such problems, the author considers the imperfection of the institution of complicity, which, according to the current edition, does not allow providing an accurate legal assessment of the actions of persons who agree on the production of forged documents that are granted the right to travel outside Ukraine.

It is concluded that it is expedient to rethink the institution of complicity.

Key words: Complicity, types of accomplices, forms of complicity, qualification, accomplice, instigator, organizer, executor.

СПІВУЧАСТЬ У ВЧИНЕННІ ПІДРОБЛЕННЯ ОФІЦІЙНОГО ДОКУМЕНТА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Аліна Плотнікова

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди, адвокат (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-0652-7316

advokatpg@ukr.net

Анотація. Статтю присвячено теоретичним аспектам кваліфікації підроблення офіційного документа, вчиненого у співучасті.

Війна проти України створила нові реалії, в яких виникають і нові форми злочинної діяльності, пов'язані із ситуацією навколо можливості виїзду чоловіками призовного віку за кордон. Автор звертає увагу на неоднозначну практику кваліфікації дій осіб, які домовилися щодо виготовлення документів, які надають право на виїзд за кордон чоловіками призовного віку.

Неоднозначна практика може призвести до недовіри до системи правосуддя в цілому і потягти за собою відміну судових рішень.

Метою статті є розкриття проблем, які постають на практиці щодо правової оцінки дій, пов'язаних із підробленням та використанням завідомо підроблених документів, та формування пропозицій щодо їх вирішення.

Однією з таких проблем автор вважає недосконалість інституту співучасті, який за чинної редакції не дозволяє надати точну правову оцінку діям осіб, які домовляються щодо виготовлення підроблених документів, які надають право на виїзд за межі України.

Зроблено висновок щодо доцільності переосмислення інституту співучасті.

Ключові слова: співучасть, види співучасників, форми співучасті, кваліфікація, пособник, підбурювач, організатор, виконавець.

Вступ. Війна в Україні створила нові умови, в яких намагаються вижити наші громадяни. В нових умовах вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані із ситуацією навколо можливості виїзду чоловіками призовного віку за кордон. Вже на сьогодні ні для кого не є секретом, що значна частина чоловіків призовного віку виїхали з України на незаконних підставах, в тому числі за допомогою підроблених документів, які надають право на виїзд.

Ст. 358 КК України, яка встановлює відповідальність за підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів не є новою для вітчизняних правників, але станом на сьогодні вона «заграла» по-новому, оскільки саме цю норму застосовують на практиці при оцінці дій з підробленими документами.

Окремих аспектам підроблення документів присвячували свої спеціальні дослідження такі науковці як П. Андрушко, Ю. Дзюба, О. Дудоров та інші.

Актуальні питання співучасті розглядалися М.І. Бажановим, Н.О. Гуторовою, А.Ф. Зелінським, О.О. Квашею, М.І. Коржанським, Н.Ф. Кузнецовою, Г.П. Жаровською. Дослідженню правового значення інституту співучасті присвятили свої праці О.Ф. Ковітіді, А.А. Піонтковський, В.В. Сташис та ін.

Разом з тим, не траплялося досі окремої роботи, присвяченої аналізу застосування інституту співучасті при кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з підробленням офіційних документів.

З практичними аспектами проблем, що піднімаються в цій роботі, автор стикається як захисник у кримінальних провадженнях щодо обвинувачення осіб у замовленні підроблених документів з метою виїхати за кордон. І саме це спонукало до переосмислення існуючої ситуації з огляду на теорію кримінального права.

Метою статті є розкриття проблем, які постають на практиці щодо правової оцінки дій, пов'язаних із підробленням та використанням завідомо підроблених документів, та формування пропозицій щодо їх подолання.

Основна частина. Проблема, до обговорення якої запрошує автор наукову спільноту, лежить поза межами складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 358 КК України. Ця проблема торкається, передусім, практичного застосування інституту співучасті при кваліфікації дій осіб, які замовляють підроблення документів для перетину кордону у воєнний час.

Протягом усієї історії розвитку кримінального права інститут співучасті визнається одним з найбільш складних і дискусійних у вченні про злочин і в цілому в теорії кримінального права.

Нагадаю, що співучасть, як особлива форма злочинної діяльності, характеризується сукупністю обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних ознак. Із об'єктивної сторони співучасть передбачає діяльність, особливістю якої є те, що вона: 1) походить від кількох осіб, які безпосередньо беруть участь у вчиненні злочину або сприяють йому; 2) є складником спільних зусиль осіб, які беруть участь у злочині, і веде до певного єдиного результату.

Із суб'єктивної сторони співучасть характеризується наявністю умисної вини. Кожен із співучасників усвідомлює можливість діяти спільно, бажає об'єднати свої зусилля із зусиллями інших осіб і брати спільну

участь як виконавець, організатор, підбурювач або пособник у досягненні злочинного результату. Спільна діяльність співучасників об'єднується умислом, спрямованим на досягнення одного і того самого результату. Лише за наявності умислу співучасник підлягає відповідальності не тільки за дії, які він сам вчинив, але й за результат дій усіх інших співучасників. Співучасть передбачає наявність у кожного із співучасників прямого умислу щодо спільних дій і прямого або непрямого умислу стосовно злочинного результату. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони співучасті є також поінформованість кожного із співучасників злочину про злочинні дії інших його учасників.

Взаємна обізнаність є неодмінною умовою, принаймні, спільності дій підбурювача, пособника і виконавця злочину і не обов'язково передбачає знання співучасниками один одного. Тут важливо встановити, що кожен із співучасників усвідомлював, що він діє не один, а спільно з іншими. Умисний характер співучасті передбачає також усвідомлення співучасниками того, що їхніми спільними злочинними діями або за допомогою таких вчиняється один і той самий злочин.

Розберемо особливості застосування цього інституту при притягнення осіб до відповідальності за ст. 358 КК України.

Найпоширенішими видами підробки за часів введення воєнного стану в Україні стала підробка так званих «білих білетів», тобто висновків військової медичної комісії та внесення неправдивих відомостей про зняття з обліку у військовий квиток, що дає право на виїзд за межі України, а також посвідчень про відстрочку від призову на військову службу на період мобілізації та на військовий час разом із посвідченням військовозобов'язаного.

Розкриємо механізм вчинення таких правопорушень. Є особи, які займаються такою діяльністю, як підроблення офіційних документів, що дають право на виїзд за кордон під час воєнного стану військовозобов'язаним. Створюється група у додатку (телеграм найчастіше), де пропонуються «послуги». Особа, яка має намір отримати такі документи, «замовляє» виготовлення таких документів за певну обумовлену плату і отримує їх засобом поштового зв'язку, а потім використовує їх під час проходження прикордонного контролю.

В переважній більшості проаналізованих автором вироків, подібні діяння кваліфікуються як пособництво у підробленні посвідчення або іншого офіційного документа, який видається установою, яка має право видавати такі документи, тобто за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 358 КК України та використання завідомо підробленого документа – ч. 4 ст. 358 КК України (2, 7, 1, 6, 5, 4, 3, 9).

Втім, зустрічаються і інші приклади кваліфікації за аналогічних обставин, а саме – за ч. 3 ст. 358 КК України та ч. 4 ст. 358 КК України; за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 358, ч. 4 ст. 358 КК України (10) з перекваліфікацією в другій інстанції на ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358, ч. 4 ст. 358 (7), обвинуваченням за ч. 3, ч. 4 ст. 358 КК України, але з наступним виправданням за ч. 3 ст. 358 КК України і визнанням особи винуватою лише за ч. 4 ст. 358 КК України (9). Цей вирок не було змінено судом другої інстанції (13). Наразі зазначена справа в касаційній інстанції.

Таким чином, жодних сумнівів щодо можливості застосування ч. 4 ст. 358 КК України у судів немає, натомість щодо правової оцінки дії щодо виготовлення документів немає єдності думок. Важливо, що відсутність єдності щодо кваліфікації обумовлює різне покарання, що призначається судами.

Причиною такої неоднозначної правової оцінки є відсутність в чинному законодавстві такої фігури співучасника, яка б точно описувала дії осіб, які «замовляють» виготовлення підроблених документів іншим особам.

Отже, підсумуємо варіанти кваліфікації, які надавалися правозастосовниками щодо зазначених дій:

- Пособництво;
- Співвиконавство;
- Відсутність складу кримінального правопорушення.

Звернімося до положень Загальної частини КК України.

Відповідно до ст. 26 КК України, співучасть у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення.

Ст. 27 КК України визначено, що співучасниками кримінального правопорушення, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник.

Розберемося більш детально. Як було зазначено, більшість вироків у подібних обставинах справи містили правову оцінку дій обвинуваченого, як пособництво у виготовленні завідомо підроблених документів.

Пособником, відповідно до ч. 5 ст. 27 КК України, є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод **сприяла** вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка задалегідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення.

В цьому випадку доцільно поставити питання: яким чином особа, що домовилася щодо «допомоги у виїзді за кордон», сприяла такому виготовленню? За таких обставин, відсутні поради, вказівки, надання засобів чи знарядь або усунення перешкод, тобто вчинення дій, які, на думку законодавця, характеризують діяльність пособника. Особа «замовила» за гроші виготовлення документів, при цьому жодним

чином не сприяла їх виготовленню, а саме це дієслово відображає сутність законодавчого визначення пособництва.

Скоріше така діяльність схожа на діяльність підбурювача, яким, з огляду на положення ч. 4 ст. 358 КК України, є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином **схилила** іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення. І підкуп наче є.

Думається, що все не так однозначно. Справа в тому, що квінтесенцією законодавчого визначення підбурювача є те, що особа, яка підбурює, формує у іншої особи умисел на вчинення кримінального правопорушення. Саме це і визначає суспільну небезпечність підбурювача, яка полягає у тому, що його діяння породжують умисел на вчинення правопорушення у особи, яка до цього моменту його не мала.

Проте в ситуації, яка досліджується, умисел у осіб вже давно сформований, вони займаються на постійній основі незаконною діяльністю, вони вже давно «схилені» до її здійснення, і сприймають звернення осіб щодо виготовлення підроблених документів як чергове замовлення.

Щодо інших варіантів. Зрозуміло, що до такої фігури, як організатор, дії обвинувачених явно «не дотягують».

І залишається співвиконавство.

Ч. ч. 2, 5 ст. 27 КК України визначено, що виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене цим Кодексом.

Згідно із ч.ч. 1, 2 ст. 28 КК України кримінальне правопорушення визнається таким, що вчинене групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) **виконавців** без попередньої змови між собою. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення.

Ч. 3 ст. 358 КК України передбачає кримінальну відповідальність, в тому числі, за підроблення офіційного документа, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Аналіз наведених норм кримінального закону свідчить, що відповідальність за ч. 3 ст. 358 КК України настає, якщо підробленими документами вчиняють дві і більше особи.

За обставинами досліджених автором справ було встановлено, що з особами, які виготовляли документи обвинувачені не були знайомі, спілкувалися лише через додатки («Telegram»), про обставини виготовлення документів нічого не знали і їх не обговорювали. Відправників документів в справах або ж не встановлювали взагалі, або не допитували.

Таким чином, підроблені документи виготовила одна (або декілька) невстановлених досудовим розслідуванням осіб, тобто таке виготовлення вчинене одним або декількома виконавцями, не встановленими досудовим розслідуванням.

Таким чином, обвинувачені у даних обставинах не виконували об'єктивну сторону підроблення офіційного документа, не схилили інших осіб до підроблення, не сприяли підробленню, і, тим більше, не організували підроблення.

Виходить, що і немає підстав для притягнення таких осіб до відповідальності, принаймні за чинної редакції ст. 27 КК України.

Разом з тим, зрозуміло, що в подібних ситуаціях, коли особи на чисть замовлення виконують склад ч. 1 ст. 358 КК України, відповідно є принаймні дві особи, чії дії спрямовані на досягнення єдиного результату. І розбіжності у правовій оцінці дій обвинувачених обумовлені прагненням усунути «прогалину» у законі.

Діяльність, яка досліджується в даній статті, викликає асоціацію із діяльністю замовника умисного вбивства.

Доцільно звернутися до того, як розв'язується подібна ситуація із співучастю на прикладі кваліфікації вбивства на замовлення. Відповідно до п. 15 ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 07.02.2003 р., умисне вбивство, вчинене на замовлення (п. 11 ч. 2 ст. 115 КК – це умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник – вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру або ж не вчинювати їх. Замовник умисного вбивства залежно від конкретних обставин справи повинен визнаватись або підбурювачем, або організатором злочину (якщо тільки він не є його співвиконавцем) (12).

Тобто, у цитованій ППВСУ навіть варіанта кваліфікації дії замовника як пособника не передбачено. Разом з тим, судова оцінка переважно вбачає в діях замовника підроблених документів пособництво.

Ясно, що як для вчинення вбивства на замовлення, так і для замовлення підроблених документів, потрібно принаймні дві особи: замовник та виконавець, відповідно, дії замовника вбивства мають кваліфікуватися як дії співучасника.

Але є проблема, яка полягає у відсутності в ст. 27 КК України такого виду співучасника як «Замовник кримінального правопорушення».

В літературі трапляються думки про те, що дії замовника значно відрізняються від дій, властивих організатору і підбурювачу, а тому інститут співучасті має бути розширений, та до вже існуючих співучасників слід додати ще одного – замовника – особу, яка замовила вчинення злочину (злочинів) (Лопашук Д.І., 2018: 40).

Через відсутність однозначно сформованої правової позиції щодо застосування інституту співучасті при кваліфікації замовлення підроблених документів, є ризик відміни судових рішень у категорії справ, що досліджувались у даній статті, що, в свою чергу, може підірвати авторитет до системи правосуддя в цілому.

Висновки. Загалом, на даному етапі, можливо принаймні два шляхи вирішення зазначеної ситуації: розширення інституту співучасті або визнання діяльності замовника причетністю до вчинення кримінального правопорушення.

Обидва варіанти потребують ґрунтовного наукового осмислення, яке виходить за межі даної статті, та стануть окремим об'єктом наступних наукових розвідок.

Сьогоднішня ситуація провокує застосування закону за аналогією, що є неприпустимим для кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 07 березня 2023 р. у справі № 297/648/23 // <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109459668>
2. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 20 лютого 2023 р. у справі № 297/457/23 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109192033>
3. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 22 лютого 2023 р. у справі № 297/475/23 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109233026>
4. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 24 лютого 2023 р. у справі № 297/476/23 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109277725>
5. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 27 лютого 2023 р. у справі № 297/493/23 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109386198>
6. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 28 лютого 2023 р. у справі № 297/536/23 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109332635>
7. Вирок Волинського апеляційного суду у справі від 10 березня 2022 р. № 163/938/22 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479533>
8. Вирок Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 27 лютого 2023 р. у справі № 154/3952/22 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109242263>
9. Вирок Глибочького районного суду Чернівецької області від 07 лютого 2023 р. у справі № 715/2635/22 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108817379>
10. Вирок Любомльського районного суду Волинської області від 14 вересня 2022 р. у справі № 163/938/22 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106243471>
11. Лопашук Д.І. Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика: дис. ...канд. юрид. Наук : 12.00.08. Київ, 2018. – 299 с. – С. 40.
12. ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» №2 від 07.02.2003 р. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>
13. Ухвала Чернівецького апеляційного суду від 10 квітня 2023 р. у справі № 715/2635/22 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110135942>
14. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 14.04.2023 р. у справі № 297/1172// Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110360689>

References:

1. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 07 bereznia 2023 r. u spravi № 297/648/23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on March 7, 2023 in the case #297/648/23] // <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109459668> : [in Ukrainian].
2. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 20 liutoho 2023 r. u spravi № 297/457/23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on February 20, 2023 in case #297/648/23] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109192033> : [in Ukrainian].
3. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 22 liutoho 2023 r. u spravi № 297/475/23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on February 22, 2023 in case #297/475/23]// Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109233026> : [in Ukrainian].
4. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 24 liutoho 2023 r. u spravi № 297/476/23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on February 24, 2023 in case #297/476/23]// Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109277725> : [in Ukrainian].
5. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 27 liutoho 2023 r. u spravi № 297/493/23 // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109386198> : [in Ukrainian].
6. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 28 liutoho 2023 r. u spravi № 297/536/23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on February 27, 2023 in case #297/493/23] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109332635>: [in Ukrainian].

7. Vyrok Volynskoho apeliatsiinoho sudu u spravi vid 10 bereznia 2022 r. № 163/938/22 [The Volyn' Court of Appeal's verdict dated on March 10, 2023 in case #163/938/23] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479533> [in Ukrainian].
8. Vyrok Volodymyr-Volynskoho miskoho sudu Volynskoi oblasti vid 27 liutoho 2023 r. u spravi № 154/3952/22 [The Volodymyr-Volyn city court of the Volyn region's verdict dated on February 27, 2023 in case #154/3952/22] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109242263> [in Ukrainian].
9. Vyrok Hlybockskoho raionnoho sudu Chernivetskoi oblasti vid 07 liutoho 2023 r. u spravi № 715/2635/22 [The Hlybock district court of Chernivtsi region's verdict dated on February 07, 2023 in case #715/2635/22] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108817379> : [in Ukrainian].
10. Vyrok Liuboml'skoho raionnoho sudu Volynskoi oblasti vid 14 veresnia 2022 r. u spravi № 163/938/22 [The Luboml District Court of Volyn Region's verdict dated on September 14, 2022 in case #163/938/22]// Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106243471> : [in Ukrainian].
11. Lopashuk D.I. (2018) Ubyvstvo, vchynene na zamovlenja: kryminalno-pravova kharakterystyka: dys. ...kand. juryd. nauk : 12.00.08. [Murder committed to order: criminal and legal characteristics]. Kyiv: [in Ukrainian].
12. PPSU «Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochyny proty zhyttia ta zdorovia osoby» №2 vid 07.02.2003 r. [The Supreme Court Plenum's resolution «On judicial practice in cases of crimes against life and health of a person» # 2 dated on February 7, 2003] // Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> : [in Ukrainian].
13. Ukhvala Chernivetskoho apeliatsiinoho sudu vid 10 kvitnia 2023 r. u spravi № 715/2635/22 [The Chernivtsi Court of Appeal's decision dated on April 10, 2023 in case #715/2635/22]// Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110135942> [in Ukrainian].
14. Vyrok Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 14.04.2023 r. u spravi № 297/1172/23 23 [The Berehiv District Court of Zakarpattia Oblast's verdict dated on April 14, 2023 in case #297/1172/23] // Rezhym dostupu: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110360689> [in Ukrainian].